

DOMAČA STRATEŠKA LAST BANK

Franjo Štiblar

I. OCENA POLOŽAJA IN VIZIJA RAZVOJA BANČNIŠTVA SLOVENIJE

6 Bančništvo Slovenije naj tudi v prihodnje nadaljuje vlogo iz preteklosti: ostati mora pokončna hrbtenica uspešnega razvoja slovenskega gospodarstva in družbe v celoti. Ekonomske in s tem politične suverenosti samostojne države ni brez močnih lastnih financ, posebno bančništva, o čemer priča tudi zgodovinska izkušnja. Preprečiti je treba ukrivljanje te hrbtenice zaradi slabih poslovnih odločitev (rezultatov) ali zaradi neugodnih sprememb v lastniški in širše korporacijski strukturi bank. Bančništvo je eden ključnih materialnih temeljev za ohranitev slovenske identitete (več: avtor, Bančništvo kot hrbtenica samostojne Slovenije, ZRC SAZU, 2010).

1. Elementi solidarizma, pomembni za bančništvo Slovenije

1. Za bančništvo to pomeni uresničevanje zahtev po strožji regulaciji in dobrem nadzoru bank – akterjev na bančnem (finančnem) trgu in vključitev v nadzor vseh nebančnih institucij, ki opravljajo (tudi) bančne posle, kot so hedge skladi, skladi zasebnega kapitala itd. Banke bodo pretežno v zasebni lasti, torej ne v državni domači, kaj šele v lasti drugih držav, kot se danes dogaja, na primer v Sloveniji banki Hypo Alpe-Adria, posredno pa so tuje države tudi (so)lastnice nekaterih drugih tujih bank v Sloveniji, ki so z državno intervencijo v matični državi de facto postale državne banke. Prodaja tujim lastnikom vodilnih bank je slabša možnost od domačega javnega lastništva; optimalno bi bilo razpršeno domače lastništvo z vsaj kontrolnim deležem države. Ena možnost je t. i. križno lastništvo največjih finančnih institucij pri nas, ki bi konkretno pomenila izmenjavo delniških deležev med NLB in zavarovalnico Triglav.

2. Vloga bank je, da zagotovijo vsaj minimalne življenjske standarde vseh domačih prebivalcev, za kar potrebujejo zadostno finančno podlago, ki jo lahko ob uspešnem gospodarjenju prispevajo domače banke z dividendami javnemu sektorju. Tak evropski model razmišljanja poznajo v Skandinaviji, Franciji, pa tudi nemške »Landesbanken«.

3. Banke, ki presegajo 10–15 odstotno profitno stopnjo, to dosežejo le na račun drugih gospodarskih osebkov, kar pomeni, da ne internalizirajo (vzamejo za svoj, ponotranijo) eksternih (zunanjih) negativnih učinkov svoje politike dviga dobičkov za lastne delničarje

za vsako ceno. Nekatere banke bodo pod javnim nadzorom lažje upoštevale kriterij solidnega profita in podpore družbenemu ekološkemu, socialnemu, etničnemu, kulturnemu okolju Slovenije, kot zasebne banke, ki jih vodi pretežno individualni interes lastnikov, ki se bistveno razlikuje od družbenega interesa.

4. Ohranitev »relationship banking« bo, podobno kot na drugih področjih ekonomskega, posebej finančnega delovanja, neposredno delovala proti zlorabi privilegirane položaja posameznih akterjev (bančnih lastnikov in menedžerjev) proti drugim, manj poučenim klientom z izkoriščanjem informacijske asimetrije. Virtualni odnosi lajšajo zlorabe, saj ni neposrednega stika med izkoriščevalcem in izkoriščanim, kar je eden od razlogov za tolikšen razmah finančne krize.

5. Posameznik bo moral biti dobro bančno in finančno izobražen (kar je tudi eden od predlogov Roberta Shillerja proti finančni krizi, 2009), da ne bo predmet bančnega manipuliranja. Reklamiranje zadolževanja z bančnimi posojili brez meja in spoznanja posledic pri odplačevanju je uspešno lahko samo pri nevednih prebivalcih in neodgovornih gospodarstvenikih. Zato tak sistem v vse večji meri krepi ignoranco in neznanje velike večine prebivalcev: samo takšni so dober »material« za bančno, finančno manipulacijo z reklamo. Hkrati neposredne nagrade za obseg kreditiranja spodbujajo bančne menedžerje k pretiravanju in prevzemanju prevelikih tveganj glede na zavarovanje pred njimi (v upanju, da bodo dali čim več kreditov in zato dobili visoke nagrade - bonuse), uresničena tveganja – škode, pa bo plačala država (znana teza o zasebnem prisvajanju dobičkov in socializaciji izgub).

6. Odrpna družba pomeni tudi na bančnem in finančnem področju odpiranje različnih opcij, poleg klasičnega bančništva tudi druge oblike bolj solidarnostnega finančnega sistema, kot so vzajemne finančne institucije. Primarni cilj slednjih ni doseganje dobičkov, ampak zgolj solidarnostno nudenje finančnih storitev (kot so hranilnice, nove oblike bančništva za revnejše, znane na primer v Indiji). V sodobni družbi morajo vsi ljudje dnevno sprejemati ekonomske odločitve, pri njih je finančni del neizbežen. Zakaj ne bi bilo mogoče obravnavati finančnih storitev podobno kot zdravstvenih, torej kot servis posamezniku? S tem bi omogočili, da se v družbi svobodno odločamo za alternativne oblike finančnega angažmaja za tiste prebivalce, ki se finančne pridobitne dejavnosti (zaradi nasprotovanja prevzemanju tveganj ali iz moralnih razlogov v njihovem vrednostnem sistemu) ne bi želeli udeleževati. V svobodni pluralni družbi je treba graditi alternativne možnosti za sodelovanje ljudi, prav tako kot na političnem, tudi na ekonomskem in v njegovem okviru bančnem oziroma finančnem področju.

Ali bomo onemogočali krepitev domačih finančnih, trgovskih in gospodarskih stebrov prek združitvev in prevzemov, medtem ko ves razviti svet koncentrira domačo lastnino s prevzemi in združitvami kot način reševanja krize?

2. Prodaja slovenskih bank in gospodarstva tujcem ni prava strategija izhoda iz krize

Strategija odgovarja na vprašanje, po kakšni poti uspešno uresničiti vizijo, da bo slovensko bančništvo tudi v prihodnje hrbtenica razvoja gospodarstva in uveljavitve državne suverenosti.

Odločevalci prek medijev pripravljajo javnost na prodajo tujcem

8

Gre za vse bolj izrazite signale, ki jih v letu 2010 daje vlada, češ da želi ključne gospodarske enote v državni lasti (*blue chipi*) prodati tujcem. Med njimi so predvsem **vodilne banke**; na to dejanje vlada pripravlja javnost. Opozarjanje vnaprej je dobrodošlo, saj po izvršeni prodaji poti nazaj ne bo več, ekonomska suverenost (in z njo kulturna ter politična) bosta izgubljeni za vedno. Postali bomo provinca, periferija razvite Evrope in sveta, delili bomo usodo z evropskimi državami vzhodno od nas. Predlog prodaje državnih *blue chipov* tujcem je domislica naših poznanih neoliberalcev, ki so jim zunanje posledice (eksternalije) takšne politike nepoznane, nerazumljive ali pa jih ne priznavajo. Poudarjajo nevzdržnost proračunskega primanjkljaja, da vlada ne bi sodelovala pri dokapitalizaciji največje banke in bi se morala prodati tujcem, saj pri tem računajo, da nekaj kapne tudi v njihov žep. Kaj pomeni »stvarni ekonomski interes«, o katerem govorijo, v primerjavi s »kvazi nacionalnim interesom«? Je blaginja tukaj živečih? Doseženo s prodajo tujcem? Čigav interes je v tem primeru izpolnjen? Verjetno interes tistih, ki s prodajo zaslužijo, saj so solastniki; to so tujci, ne gre pa za interese večine Slovencev tega rodu in tistih, ki prihajajo. In kaj vključuje blaginja? Bistveno več kot le materialno korist.

V vsakdanjem **leporečenju** se zakriva dejanski pomen: »privatizacija« v resnici pomeni odtujevanje domače lastnine tujcem, »tuje neposredne investicije« pa pomenijo prevzeme s strani tujcev. Tako odločevalci raje uporabljajo vrednostno bolj nevtralne besede in formulacije za v bistvu mnogo bolj radikalna dejstva odprodaje domačega gospodarstva (pretežno v državni lasti) tujcem, lahko tudi proti nagradam, ki jih dejansko dajejo tuji kupci tistim Slovincem, ki to omogočijo. Seveda so tuje investicije na novo (*greenfield*) vedno dobrodošle, če le izpolnjujejo standarde, ki onemogočajo negativne zunanje učinke (eksternalije) na naših tleh, tj. ekološke, socialne, etnične. Treba je zavzeti kritično stališče in zavrniti prevzemanje (prodaje) domačih *blue chipov*, ki poslujejo relativno dobro, tudi bank.

Kaj je narobe s prodajo državnih bank (zavarovalnic podjetij) tujcem?

Teze za odgovor:

1/ Kje so zmagovalci osamosvojitve (kulturniki, pisatelji, politiki), da so državo (gospodarstvo) prepustili neoliberalcem, ki nas želijo proti vsem osvobodilnim stremljenjem izpred 20 leti danes »odtujiti«, prodati tujcem? Zakaj jim to dovolijo? Ali bomo vendarle **pristali le kot provinca (periferija) EU**, uvrščena med ostale države province iz »nove

Evropek? Najprej. Privatizacija državnega premoženja je v očeh predlagateljev kar izenačena s prodajo tujcem. Kaj pa domači potencialni zasebni lastniki? Tisti, ki imajo že ustvarjene dejanske prihranke (ne bodoči kreditorejmalci), s katerimi bi lahko kupovali *blue chip*e v državni lasti. Treba je počakati na dovolj domačih prihrankov zasebnikov in podjetij, ki bi bili z njimi pripravljeni kupovati deleže v državnih *blue chip*ih. To je bil tudi osnovni strateški razlog zelo postopne privatizacije slovenskega gospodarstva. Privatizacija tedaj ni nujno prodaja tujcem. Slednja pa ne zagotavlja, da ne bi morda tujcem prodane gospodarske enote družbe prišle v roke tuji državi, če je v sedanji krizi tuji lastnik podržavljen. In potem sledi vprašanje, ali bo tuja država gospodarila v korist stalnih prebivalcev Slovenije bolje kot slovenska država. Takšno posredno lastništvo tuje države bi bilo neposredni napad na slovensko suverenost, ekonomsko in tedaj še bolj izrazito politično.

9

2/ Nobena država, tudi mnogo bolj zadolžene od Slovenije, ne rešuje zadolženosti (proračunski primanjkljaj, odplačilo državnega dolga) v sedanjih kriznih časih s prodajo gospodarskih enot tujcem, ampak iščejo lastne domače vire za rešitve. Slovenija mora ravnati enako, če ne želi postati le provinca, periferija razvite Evrope. In če bi že želeli prodajati, bi to bilo nesmiselno, saj so v **krizi in takoj po njej cene teh blue chipov prenizke**. Koliko prenizke so cene? Grobo informacijo nam lahko da vrednosti borznih indeksov danes glede na v preteklosti doseženo maksimalno vrednost. DJIA kot predstavnik svetovnih cen dosega z 10000 točkami manj kot 70 odstotkov v preteklosti že dosežene maksimalne vrednosti, ki je bila v letu 2007 že 14142 točk; SBI20 kot pokazatelj gibanja slovenskih cen je danes s preko 4000 le na tretjini maksimuma iz preteklosti, ki je bil prek 12000. Torej, slovenske družbe se v povprečju danes lahko prodajajo za tretjino (!) nekdanje vrednosti, svetovne za dve tretjini.

In če bi enkrat prodali domače premoženje (na primer banko) v državni lasti tujcem, da bi se rešili iz krizne situacije (primanjkljaja in dolga), kaj nam bo ostalo za ukrepanje, ko bo prišla **naslednja kriza**, sredstev v obliki premoženja za prodajo kot načina reševanja iz krize pa več ne bo. Tudi to kaže očitno kratkovidnost in kratkoročnost takšnih prodaj naših podjetij tujcem.

3/ Prodaja državnih podjetij tujcem ni družbeni optimum naše države, saj ekološki, socialni, etnični vidiki niso upoštevani. Vendar pa s tem ni dosežen niti ekonomski optimum (!), kot želijo prikazati najglasnejši ekonomski liberalci, za vse generacije in tudi ne za ne-elito sedanje generacije. Ni upoštevan medgeneracijski, medčasovni optimum funkcije blagostanja (Samuelson), kar mlado generacijo onemogoča. Prodaja ne more biti uporabljena za krpanje tekoče proračunske luknje. Konkurenčnost je cilj za elite. Cost benefit analiza ni natančna, ker je prihodnost negotova in ker vsi stroški v analizi niso internalizirani (ekološki, socialni, kulturni).

4/ Če domačini nismo sami sposobni upravljati, regulirati, nadzirati lastnega gospodarstva, ampak prepustimo, da to opravijo tujci, s tem priznamo, da nismo zreli za ekonomsko

suverenost in potem tudi ne sposobni politične suverenosti in kulturne samostojnosti. Prodaja in predaja upravljanja tujcem je najbolj očitno priznanje nesposobnosti za samostojno gospodarsko odločanje, torej gre za oceno tolikšne stopnje naše nezrelosti ekonomskega odločanja, da si ne zaslužimo ekonomske suverenosti. Če pa ne bomo obvladovali lastne gospodarske, posebej bančne podlage, ne bomo imeli osnove za samostojno politično odločanje in za nacionalno pomembno kulturno delovanje. Ker smo torej nesposobni, se odrekamo ekonomski in posledično politični suverenosti, na koncu se bomo odrekli lastni neodvisni državi! Če pa gre pri nas zgolj za slabosti v obliki političnega poseganja v njihovo upravljanje, za takšne intervencije tudi podjetja v tuji lastnini ne bodo tega imuna; nanje bodo pač vplivali tuji politiki.

10

5/ Generacija, ki je ustvarila proračunski primanjkljaj in dolg, naj ga odplača s produktom svojega dela, ne pa, da s trošenjem preko ustvarjenega zapravi premoženje prednikov in hkrati obremeni z dolgovi naslednike.

6/ Če je v letu 2009 domači produkt padel za 7 odstotkov (končna številka bo verjetno bistveno manjša, ko se upoštevajo spremembe zalog), za servisiranje dolga potrebujemo 3 odstotke BDP, potem bi bilo pravično do prihodnjih generacij, da tudi vsi dohodki sodobnikov v Sloveniji (dela, lastnikov kapitala, zemlje, menedžerjev) padejo v povprečju za 10 odstotkov BDP. Vprašanje solidarnostnega dogovora je, da najrevnejši vzamemo manj, bogatejšim več.

7/ Pristaši neoliberalnega koncepta gospodarjenja, ki nas je pripeljal v sedanjo krizo, sledijo svojim parcialnim interesom z manipulacijo mnogih slojev družbe: zamegljujejo pogled mladim, da ne sprevidijo, da bodo s prodajo pravzaprav okradeni; zavajajo naše menedžerje, ki jim s prodajo tujcem v resnici izražajo nezaupnico; za mnenje tihe večine in njihovo blagostanje pa se ne menijo veliko. Zanimivo je, da naši najbolj ugledni finančni strokovnjaki vodijo podružnice tujih bank pri nas že z našo akumulacijo (varčevanje domačega prebivalstva). Drugi so prodali naše finančne institucije tujcem proti nagradi. In tretji: v tuje davčne oaze so odnesli prihranke domačinov iz Slovenije (ali zaslužke, ki so jih pomagali ustvariti slovenski domačini). Če bi tako ravnali slovenska elita, misleci in gospodarstveniki, kot je bil ljubljanski župan Hribar v preteklem stoletju, bi slovenska identiteta že zdavnaj izpuhtela. Kako morejo javnost prepričevati o ustreznosti prodaj tisti **»finančni strokovnjaki«, ki so pristranski (iz lastnih interesov)**, ker so ali že prodali kakšno slovensko finančno institucijo tujcem? Ali pa nastopajo tako, da selijo v davčne oaze v tujini dobičke in kapital, zaslužen v Sloveniji s slovenskim delom ter se tako izognejo plačilu davkov v svoji domovini. Takšni Slovenci imajo do slovenske identitete, kot kaže njihovo ravnanje, očitno negativen odnos, zato ni mogoče pričakovati, da bi odločali v korist slovenskega rezidenčnega interesa. Na žalost svojo izkrivljeno (proti Sloveniji negativno) stališče propagirajo kot slovenski optimum v medijih, ki jih pogosto nekritično podpirajo zaradi nerazumevanja bistva ali povezav. Domačini so v Sloveniji prelisčeni.

8/ Domačini kot stalni prebivalci Slovenije morajo za ohranitev in krepitev slovenske identitete sprejemati doma ključne odločitve v naših vodilnih podjetjih (*blue chipih*), tj. v gospodarski infrastrukturi v najširšem smislu, pa tudi odločitve, ki vplivajo na finančno infrastrukturo, predvsem za vodilno banko.

Potrebna je kvalifikacija trditve »domače lastništvo«, da se ne bi zlorabljala:

Glede subjekta gre za fizične in pravne osebe, ki stalno prebivajo v Sloveniji (s svojimi družinami in podjetji) in zato skrbijo za življenjsko in delovno okolje, ki je tudi njihovo. Glede objekta gre le za nekatere *blue chipse* v klasične infrastrukturi kot tudi mehki infrastrukturi (finančni tokovi, trgovski tokovi). Glede lastninskih upravičenj gre vsaj za večinsko lastniško upravičenje vsaj *ius utendi*, ki konkretno pomeni sprejemati ključne poslovne odločitve (o akumulaciji in njeni uporabi, investiranju) od domačinov v ključnih *blue chipsih*. Upravičenje do dividend (*ius fruendi*) je lahko razpršena tudi med tujce, če ni dovolj domačega kapitala, ki bi se mogel ali hotel lastniško vključiti. Javna lastnina ni optimum, je prehod na domačo privatno lastnino, ko bo dovolj domačega voljnega kapitala za investiranje.

11

Zaključek: prodaji državnih gospodarskih velikanov, tudi bančnih, tujcem, je treba izreči odločen NE.

Ali je torej prodaja naših *blue chipov* v državni lasti tujcem, ki bi pomenila izgubo ekonomske suverenosti, vodi pa v predajo politične in kulturne suverenosti, res »stvarni ekonomski interes« Slovenije? Seveda ni. **Prodaja tujcem državnih podjetij bi neposredno uničila domačo identiteto in bi bila zato proti rezidenčnemu interesu, ki ni le v njeni ohranitvi, temveč tudi v krepitvi.** Brez domače lastnine ključnih podjetij v infrastrukturi (poleg klasične sem šteje tudi finančni sektor, trgovina) bomo ostali brez materialne osnove za ekonomsko suverenost (odločanje o ključnih zadevah), kar pa bo pomenilo pokop tudi kulturne in na koncu de facto politične suverenosti, ki obe brez ekonomske suverenosti v daljšem obdobju ne moreta shajati. To vedo zahodne razvite države, kar izkazujejo z lastništvom v vodilnih gospodarskih enotah, vzhodne države »nove Evrope« pa so se z razprodajo svojih ekonomskih temeljev samo uvrstile v provinco (na periferijo) razvite Evrope. Vprašanje je, ali je še čas, da se Slovenci še vedno lahko odločimo, kam bi se uvrstili. Ali je po vsem povedanem to sploh še vprašanje?

Izkušnja držav nove Evrope s prodajo bank tujcem kot opozorilo

Tri empirične študije (avtor, 2002; Mencinger, 2009 in Scopia 2010) kažejo žalostno stanje v lastniški strukturi bank v državah Nove Evrope v 1995, 2000, 2007 in 2009. Večino bank je v tuji lasti držav Zahodne Evrope za vsemi negativnimi posledicami za domače države (province, periferije), ki so se pokazale zlasti v času globalne finančne krize.

Banke in zavarovalnice (posebej življenjsko zavarovanje) so v perifernih državah Nove Evrope na njenem Vzhodu in Jugu v pretežno tuji lasti. V času booma so služile nenormalne dobičke (tudi preko 40 % profitna stopnja), kar je bilo mogoče le tudi z ekstrakcijo dobičkov

domačega realnega sektorja. V času krize skušajo prvenstveno reševati situacijo v domači državi sedeža banke matice.

3. Vpliv reform bančnega sektorja v svetu na bančništvo Slovenije

Novi predlagani ukrepi finančnih oziroma ožje bančnih reform v svetu bodo imeli odsev tudi na bančništvo Slovenije. Konkretno:

Kaj pomenijo navedeni ukrepi za bančništvo Slovenije?

V veliki meri bo veljala splošna ureditev v EU. Gotovo bo v svojih ekspanzivnih načrtih omejevano bolj kot je bilo doslej. Konkretno:

- banke so najpomembnejši akterji na Ljubljanski borzi, vendar bi omejitev državnih garancij na bančništvo v ožjem pomenu podpovprečno prizadelo slovenske banke, saj je ob relativno majhnem obsegu borznih poslov tudi delež bančnih poslov na borzi v vseh bančnih poslih relativno majhen;
- višje kapitalske zahteve bodo zahtevale postopno povečanje kapitala tudi slovenskih bank, kar bo zniževalo njihovo profitnost. NLB je kot edina slovenska banka uspešno prestala evropski stresni test (od 95 jih ni samo sedem), tako da neposredne zahteve za povečanje njenega kapitala ni. Drugačne interpretacije nekaterih v javnosti, hkrati povezane z njihovo trditvijo, da vladni proračun nima sredstev za dokapitalizacijo, vodijo v sklepanje, da je potrebno NLB prodati tujcem, iz tega posla pa si podporniki ideje obetajo zasebne finančne koristi;
- Procikličnost orodij in ekonomske politike je v slovenski prostor vsajena v glavnem od zunaj, in zato je malo možnosti za domačo popravo, saj se le malo odločitev sprejema v Sloveniji, pri vladi ali Banki Slovenije;
- Tobinov davek na finančne transakcije bo ali uveden za vse v EU ali še bolje v svetu, ali pa ga ne bo, kar je bolj verjetna inačica v tem trenutku;
- Omejitve izplačil bonusov bančnikom – finančnikom je področje, ki kljub želji po enotni ureditvi v EU, svetu, daje nekaj stopinj prostosti za ukrepanje v okviru posamezne države, torej tudi Slovenije. Gotovo pa ne more ena država preveč izstopati z restriktivnostjo, hkrati pa finančniki ne morejo ostati povsem izven dohodkovnih razmerij v posamezni državi, tudi če gre za privatne finančne institucije. V praksi bo intervencij malo, predvsem pa ne bo kaznovan »malus«, torej plačilo za izgubo, ki je nastalo zaradi prevzema prevelikega tveganja posameznega bančnika- finančnika.
- Novih derivativov slovenske banke ne bodo izdajale, bodo pa se lahko vključevale v transakcije s tujimi derivativi in v tem primeru bodo morale prevzeti del tveganj iz njih; to bi morale zaustaviti preveč lahkomišelnostjo trgovanje z njimi;
- Nereguliranih finančnih institucij na manj razvitem slovenskem finančnem trgu je v Sloveniji manj kot v drugih razvitejših članicah EU. Njihovo regulacijo bo opredelila skupna politika EU in ECB oziroma nadzornikov na ravni EU.
- Nove bonitetne agencije z mednarodno reputacijo bodo nastajale na ravni EU, če sploh; v Slovenija jih ne bo ustanavljala.

- Problem neenakih pogojev gospodarjenja zadeva tudi slovenske finančne institucije, saj so v normalno delujoči državi kot je Slovenija v konkurenčno slabšem položaju zaradi mnogih posebnosti držav in institucij tudi v okviru EU, kaj šele v svetu kot celoti.
- Nadzor se bo organiziral na EU ravni, posamezne države pa so pri tem lahko bolj dosledne in pedantne kot druge. Po eni strani to zagotavlja večjo varnost in manj rizikov, po drugi pa domače institucije postavlja v slabši položaj v primerjavi s konkurenco.

Zaključiti je mogoče, da bo nova finančna regulacija in nadzor, (kakor koli sta omiljena glede na začetne načrte in potrebe), vendar prizadela tudi slovenske banke in druge finančne institucije, tako da bodo njihovi profiti manjši, upanje je, da zato tudi tveganje v njihovem poslovanju nižje in s tem verjetnost potrebe po državni intervenciji v reševanju manjša.

13

4. Stilizirana dejstva

Finančni sektor naj ostane hrbtnica slovenskega gospodarstva; tudi ko bo priložnost, naj se banke ne razprodajo tujcem; ključne poslovne odločitve v bankah naj sprejemajo subjekti, ki so stalni prebivalci Republike Slovenije, da bodo njihove odločitve v korist ljudem, ki na tem ozemlju živijo in ki imajo skrb za kakovostno slovensko okolje, v katerem prebivajo.

Treba bi bilo oblikovati vsaj eno relativno močno domačo bančno skupino oziroma finančni konglomerat, ki naj podpira domače gospodarstvo tudi v nastopih v tujini, še vedno pa dovoliti obstoj manjših bank, ki bi se lahko specializirale za določene posle.

Banke je treba privatizirati postopno, v skladu s krepitvijo domače finančne baze, bodisi fizičnih bodisi pravnih oseb.

Banke naj delujejo v duhu investicijskega bančništva, tudi v »grosističnem« bančništvu – najemanju finančnih virov v tujini s strani naših bank, je treba biti bolj zadržan. V zadnjem času je prišlo do velikega porasta posojil, kar je povzročilo nepokritost posojil z depoziti; razmerje med posojili in depoziti je dosegalo indeks 1,6, kar pomeni, da so banke dale za 60 odstotkov več posojil, kot so imele depozitov; v teh 60 odstotkov so postale slovenske banke pravzaprav investicijske banke, ker so se zanje na debelo zadolževale v tujini, to pa je bilo očitno slabo.

Treba bo (je) zagotoviti likvidnost bank in banke kapitalsko okrepiti.

Če in kolikor bodo banke ostale v državni lasti, je nujno zagotoviti ustrezen *corporate governance* nadzornih svetov, ki mora biti postavljen predvsem strokovno in ne politično.

Banke naj sledijo merilom solidnega in ne maksimalnega profita ob skrbi za ekološko in gospodarsko sfero Slovenije. Predvsem pa se morajo slovenske banke posvetiti osnovnemu poslu: dajanju posojil in jemanju depozitov.

Bančne razmere s Hrvaško je potrebno urediti, da bodo slovenske banke in druge finančne institucije lahko vstopale tudi na hrvaški trg.

Prodaja večinskega deleža NLB tujcem bi pomenila pokop slovenske ekonomske/finančne suverenosti, ki je temelj za politično suverenost.

14

Za oživitev kreditne aktivnosti bank do gospodarstva in prebivalstva (ne na raven iz časov predkrizne ekspanzije) bo potrebno ponuditi izboljšano garancijsko shemo države. BIS III in predvidene zaostritve bančne regulacije in nadzora so premajhne, da bi rešile svet, EU, Slovenijo pred naslednjo finančno krizo nekaj let v prihodnost. Kapital (predvsem velike banke, skladi, zavarovalnice) je v sistemu, v katerem živimo, sveta vladar, zato se mu ne more odreči nobena politična opcija: vse kontrolira.

Velika večina zgoraj naštetih »zaključkov« ni odvisna od nadaljnjih sprememb normativne ureditve, temveč od vodenja slovenske politike. Od normativne ureditve je odvisna na primer ureditev (in s tem omejevanje) izvedenih finančnih instrumentov, kar pa se seveda sprejema na ravni EU. Zaključiti je mogoče, da bodo banke ostale hrbenica slovenskega gospodarstva predvsem, če bodo prevladujoče opravljale temeljne poslovne aktivnosti: zbiranje depozitov (ne zadolževanje v tujini) in dajanje posojil (ne naložbe v vrednostne papirje).

II. IMPLEMENTACIJA STRATEGIJE DOMAČE LASTI BANK V PRAKSI

1. Uspešnost domačih in tujih bank pri nas

Višja domača last prvega lastnika je v 2008 vodila v boljše donose rezultate bank. Utemeljitev- dokaz: Analiza za 2008, ker v poletnem času še vseh uradnih podatkov ZBS za 2009 ni bilo na razpolago. Uporabljeni podatki so uradni (ZBS; SURS, BS), ekonometrična analiza je statistično metodološko korektna (kar je treba razumeti, da bi se lahko komentiralo), rezultati so objektivni. Predsedniki in uprav dveh bank v tuji lasti pri nas, Slovenci (SKB, UniCredit predstavljata le $1/8 = 12.5\%$ bančnega sektorja Slovenije, a se je interpretiralo kot da gre za celotni bančni sektor), so se edini oglašali proti rezultatom analize, seveda iz lastnega interesa; vodje drugih tujih bank ne, niti ne slovenskih bank. »Če dejstva ne podpirajo ideoloških prepričanj, toliko slabše za dejstva.« Tujci pač (kot je rekel g. Čok) lahko poleg dobičkov v Sloveniji sledijo drugim ciljem: povečevanje lastnega tržnega deleža (tega nismo merili), transferiranje dobičkov v tujino preko transfernih cen od matične banke pridobljenih finančnih virov, zaradi izogibanja plačevanja davkov na dobiček v Sloveniji, raje doma v korist domače države.

Leto 2009 seveda prinaša izgube slovenski največji banki, a tudi tuje banke s sedežem pri njih doma niso imune nanjo. Kadar je kriza v realnem sektorju, se v razvitem denarnem tržnem sistemu končno njene finančne posledice pokažejo v bilancah bank. Tako je bilo tudi v 1992, ko smo prvič sanirali slovenske banke (zaradi objektivnih pogojev tranzicije in izgube trgov), tako je v ob finančni krizi v drugih državah, tako bo neizbežno tudi ob naslednji finančni krizi. Daljša bo kriza v gospodarstvu, dlje bodo slovenske banke prikazovale izgubo zaradi nujnosti povečevanja slabitev (zaradi nesposobnosti vračanja - odplačevanja kreditov s strani podjetij) iz dobičkov tekočega poslovanja.

2. Vloga domačih in tujih bank v reševanju posledic krize

15

Z ekonomsko politiko in predloženimi reformami (antisocialnimi: kapica, plačilo za študij, fiskalna restriktivnost, prehitre zahteve po rasti kapitala bank; krčenje izdatkov države predvsem socialnih pomoči in za delo in ne večanje davkov, zmanjševanje državnega lastništva v podjetjih v sedanjem času globalne krize, omejitev javnega dolga na 45 % BDP, kar nima nobena razvita država, za ceno poslabšanja socialne situacije) slovenska vlada in Banka Slovenije podaljšujeta agonijo gospodarstva, ki zato ne more odplačevati kreditov, s tem pa dalje v času vodita slovenske banke v izgubo. Lahko je tujim bankam izbirati kot kliente pri nas samo dobre, ne glede na strategijo države (»cherry pick«), ostalo slovensko gospodarstvo pa jih ne briga in naj propade ne glede na socialne, politične posledice. Zato v krizi tuje banke krčijo kreditiranje ali celo bežijo domov – ne tako njihove matične banke, ki doma krepko, ob podpori države in fiskusa podpirajo iste banke pri njihovi ohranitvi njihovega domačega gospodarstva. Podobno mora bančništvo v Sloveniji podpirati celotno gospodarstvo, tudi infrastrukturo, ki je manj donosna, a s pozitivnimi eksternalijami omogoča dobičke tudi blue-chipsom, tistim, ki jih potem kreditirajo tuje banke.

V predsanacijskih konzorcijih bank upnic se praviloma tuje banke pri nas hitreje kot domače odločajo za radikalne rešitve v podjetjih-dolžnikih, ne da bi upoštevale širše dimenzije socialne dimenzije stečajev, odpuščanj delavcev, za gospodarstvo Slovenije. Česar tuje banke doma ne delajo, predlagajo Sloveniji preko svojih hčera naj dela: samo-zavira in praktično uničuje slovensko gospodarstvo. »Kreativna destrukcija« postane v tem primeru katastrofalna destrukcija. Po njihovem strateška domača banka Sloveniji ni potrebna, čeprav so sami hčere prav takšne strateške domače banke v tuji državi. Sprenevedanje !

Večina domačih vodilnih menedžerjev iz realnega sektorja Slovenije, praktično pa vsi, ki vodijo gospodarske družbe v domači lasti, želi strateško banko v domači lasti (zadnja potrditev: odgovori vodilnih menedžerjev v DELU, konec novembra 2010). Namreč, domače banke morajo finančno spremljati naša podjetja na trgih v tujini. Če jih ne, jih bodo izgubila tudi pri poslovanju v Sloveniji, hkrati pa bodo naša podjetja v nastopih v tujini v slabšem položaju od njihove konkurence, ki jo domače banke in druge finančne institucije praviloma spremljajo.

Prava pot slovenske zunanje politike je v normaliziranih mednarodnih razmerah prvenstveno ekonomska diplomacija, ki pa naj izhaja organsko iz oblikovanja finančnih centrov v tujih državah - pomembnih dejanskih in potencialnih ekonomskih partnericah Slovenije (predlog podan že julija 1988 v Sobotni prilogi DELA). Gre za skupen nastop slovenskih bank in zavarovalnic (na primer NLB in Triglav), na katerega se navežejo slovenski izvozniki (in uvozniki), ki potrebujejo finančno podporo za svoje zunanjetrgovinske posle.

3. Državna dokapitalizacija bank v krizi je v svetu pravilo

16

Niso samo državne banke dobile finančne podpore v razvitih državah sveta; tudi privatne (kar pomeni, da jim privatno lastništvo ni koristilo v krizi) in to relativno v mnogo večji meri, kot naj bi znašala državna dokapitalizacija NLB. V ekonomskem smislu lastništva so s to podporo v resnici podržavljene. Državno lastništvo za Slovenijo ni nujno optimalna dokončna rešitev, temveč prehodna, dokler se ne akumulira dovolj domačega privatnega kapitala (prihrankov), ki bi bil pripravljen vlagati v banke.

Konkretni primeri, ki pomenijo absolutno in relativno večjo državno podporo bankam kot v gre v primeru NLB in to tudi v državah anglosaksonskih državah neoliberalne doktrine, ki pa v praksi intervenirajo bolj kot evropske kontinentalne države:

- 10 največjih (privatnih) bank ZDA je dobilo vsaka po 25 milijard \$. Veliko so že vrnile, a na račun enormnih dobičkov v 2009 in 2010 na račun realnega sektorja gospodarstva, ki pa se ni še izkopal iz krize.
- Tri največje banke v Angliji so preko državne dokapitalizacije preko $\frac{3}{4}$ v lasti države.
- Banke v vseh članicah EU: Grčija, Irska, Portugalska, Španija; tudi v Nemčiji in Franciji so deležne večje državne dokapitalizacije kot slovenska.
- Avstrija je 100 % nacionalizirala bančno skupino Hypo Alpe-Adria, ki je večja od skupine NLB.
- Tri ključne irske banke so že 100 %, 36 % in 18 % v državni lasti. Doslej so prejele že 30 milijard € neposredne državne pomoči (kar bi pomenilo v sorazmernem deležu v BDP, kot da bi slovenske banke dobile vsaj 6 milijard €), iz zunanje pomoči Irski jim je predvideno še 30 milijard €, od česar 10 takoj dodeljeno. Vse skupaj pomeni 40 % BDP, kar bi bilo v slovenskem primeru 14 milijard €, torej relativno 56-krat več kot je predvideno za NLB!
- Slovenska vlada preko proračuna daje grški vladi denar, irski vladi garancije, da sanirata svoje banke in jim jih ni treba prodati tujcem; svoji banki pa naj ne bi dala za dokapitalizacijo bistveno manjši znesek denarja, in bi jo prodala tujcem.

4. Razviti EU proti nerazvitim glede lastnine blue-chipsov

Zakaj imajo vse razvite zahodne države večino vodilnega bančništva (in zavarovalnic) v domači lasti, celotna Vzhodna tranzicijska Evropa pa je prodana tem tujcem – provinca

proti centru? Nobena članica EU, tudi gospodarsko najbolj kritične, v času krize ne prodaja bank tujcem, slovenska pa naj bi jih, čeprav gospodarska situacija pri nas še zdaleč ni tako kritična, kot želijo prikazati nekateri doma in v tujini, lahko pa bi postala, če bo vlada in centralna banka s politikom vodila v to.

Utemeljitev:

- Proračunski deficit Slovenije je med polovico manjših, državni dolg je tretji najmanjši med članicami EMU (vse relativno glede na BDP). Neresnično katastrofalnost fiskusa prikazujejo tisti, ki želijo, da banke država kot lastnik ne bi podprla (podpirajo pa svoje banke vse članice EU in tudi ves svet), da bi torej kot izhod ostala prodaja tujcem, oni pa bi pri tem za posredovanje dobili finančne nagrade od tujcev.
- Varčevanje prebivalstva se povečuje, zasebna potrošnja torej dodatno pada, investicije so za skoraj desetino manjše kot pred letom, ko so se že zmanjševale (tudi zaradi manjši bančne in vladne podpore), fiskus krči izdatke, da bo le zaradi padca domačega finalnega povpraševanja gospodarstvo še naprej v recesiji. Dokler bo propadalo, podjetja ne bodo mogla vračati bančnih kreditov in banke (domače) bodo ustvarjale izgubo. Samo pasivno čakati na izvozni zagon (sicer zelo pomemben), ni dovolj. Ukrepi na ponudbeni strani so dolgoročne narave in ne rešujejo sedanje pomanjkanja povpraševanja.
- Časovno hitenje z zahtevami za povečanje kapitala in CAR bank preko tempa, ki ga zahtevajo BIS III standardi in kot počno druge države (tudi Nemčija, Francija) je brez posluha za gospodarstvo (nasprotno, ZDA medtem stimulirajo gospodarstvo v nasprotni smeri s 600 milijardami \$), saj podaljšuje kreditni krč bank in s tem recesijo slovenskega gospodarstva, ki ne bo moglo vračati kreditov, to pa se bo na koncu pokazalo v poglobljenih izgubah bank. Še vedno gre pri nas za nerazumevanje ključnega kratkoročnega problema, ki je v premajhnem povpraševanju, ne premajhni ponudbi na trgu.

17

5. Strateško domače lastništvo bank

Tuje banke-hčere ali podružnice pri nas so v lasti matičnih bank, ki so v strateškem lastništvu doma (privatno ali državno), hkrati pa odrekajo Sloveniji pravico do strateškega lastništva bank Sloveniji.

Njihove matične banke so bile doma sorazmerno bolj kot NLB finančno podprte v času krize z injekcijami kapitala, menjajo vodilnega moža (Italija), ali imajo največji individualni bančni škandal v svetu oziroma so zaščitene pred tujimi lastniškimi aspiracijami s posebnimi skladi zaščite (Francija), imajo lastne nacionalizacije celotnih bančnih skupin (Avstrija). Objektivno, glede na položaj in interese, ki jih zastopajo v korist tujcev, katerim služijo kot menedžerji, njihov interes ni domača slovenska močna strateška banka, saj jim odžira trg; njihova skrb ni strateška ohranitev slovenskega gospodarstva, temveč dobiček v poslih z dobrimi podjetji (ki ga po možnosti transferirajo v tujino), ki pa jih v resnici brez financirane infrastrukture sploh ne bi bilo.

SID ali druga banka zaradi majhnosti in neobstoja mreže v tujini ne more biti slovenska strateška banka. Kljub prenosu monetarne funkcije na ECB z vstopom v EMU domače lastništvo ključne banke še vedno daje Banki Slovenije, sedaj kot nadzorniku bančnega sektorja v Sloveniji, ključno besedo pri institucionalnih odločitvah v urejanju razmer med domačimi in tujimi nadzorniki. Popolna kontrola bančnega sektorja Slovenije s strani tujih nadzornikov, če bi bila večina bank v tuji lasti, bi bila tako za vlogo Banke Slovenije kot za slovensko finančno suverenost neustrezna, kar je bilo vodilo že prejšnje slovenske vlade.

6. Napačna slovenska ekonomska politika pogloblja agonijo gospodarstva in bank

Slovenija vodi v času globoke gospodarske recesije (krize) restriktivno monetarno (pospešitev uveljavitve višjih kapitalskih zahtev) in fiskalno (prehitro premočno izravnavanje proračuna) politiko, medtem ko se v svetu še vodi ekspanzivna politika stimulsov, ki pomaga domačim gospodarstvom, da se izvlečejo v pozitivno rast, kar bo omogočilo tudi podjetjem odplačevanje prej najetih bančnih kreditov in pridobivanje novih, banke pa ne bodo več v izgubah.

Ali je to želja potopiti domače gospodarstvo s strani nosilcev ekonomsko-političnih odločitev? Zakaj? Čigav interes je to?

- Nekaterih domačinov iz odločevalskih elit, da bi imeli argument za prodajo tujcem (nagrada prodajalcem?), saj, kot se trdi, »sami po rezultatih sodeč očitno nismo sposobni voditi gospodarskih enot«. Samo potem pa je to tudi priznanje, da sami nismo sposobni uveljaviti ekonomske s tem pa politične suverenosti, torej imeti samostojne države. Slovenska neoliberalna elita obeh ideoloških barv vodi gospodarstvo in s tem državo v inferiorni položaj province (periferije).
- Tujcev iz EU, da bi nas končno lahko uvrstili v provinco, periferijo EU, kamor po njihovem mnenju spadamo, v kateri so že vse druge tranzicijske države članice EU, ki so že vse vodilne banke, zavarovalnice, podjetja, trgovino predale v roke tujcem. Pri nas pa se nekateri temu upiramo, ker mislimo, da nam je mesto med starimi državami EU, ki ohranjajo vodilne blue-chipse v domači lasti, tudi v sedanjih kriznih razmerah, ki so pri njih slabše kot v Sloveniji (Grčija, Portugalska, Irska, Španiji).

Mediji večinsko podpirajo neoliberalni koncept, ker ali ne razumejo širšega konteksta, so v lasti tujega kapitala ali pa so pod (ideološkim) vplivom neoliberalcev, konkretno tistih, ki so, na primer, že v 1990-tih želeli prodati NLB tujcem, danes bi jim za lastno afirmacijo med svetovnimi elitami prodali tudi vse druge slovenske blue chipse in infrastrukturo.

Ekonomski (finančni) maksimum ni tudi družbeni optimum. Ima tudi negativne eksterne učinke (socialne, ekološke, kulturne), ki jih je potrebno internalizirati (odpravljati negativne posledice), da bi se dosegel družbeni optimum. V njem potem uspevajo tudi posamezni blue chipsi.

7. Nalaganje krivde za slabe rezultate NLB na napačna ramena

Nova uprava NLB pod vodstvom Jašoviča ni kriva za izgube NLB, ki so nastale zaradi napačnih odločitev prej (med njimi tudi podeljevanje tajkunskih kreditov, ki jih NLB pred 2004 ni podpirala). Resnici na ljubo se jim v evforičnih časih napihovanja finančnega balona nobena banka v svetu in pri nas ni mogla v celoti izogniti. Vendar je napake in kršitve v preteklih poslovnih odločitvah treba reševati v individualno v instituciji sami ali celo v pravosodju (če gre za nelegalnost, nelegitimnosti se na žalost ne bo dalo), ne pa z odločitvami, ki uničujejo finančno institucijo NLB oziroma njeno domače lastništvo, so pa lahko kritične za tisoče delovnih mest v podjetjih realnega sektorja – komitentih NLB.

19

Dokapitalizacija NLB v višini 250 milijonov € je mačji kašelj v primerjavi z zneski, ki so bili vloženi v vodilne banke razvitih držav, od ZDA in Anglije, do vodilnih članic EU, v času globalne finančne krize. KBC kot drugi največji lastnik NLB, vodi v resnici strategijo belgijske vlade, ki je z kapitalskimi intervencijami vanjo v resnici postala lastnik KBC. Predajati banko v roke in odločanje tuji državi je prav, domači pa narobe? Kje je naša suverenost ?

Tudi druge banke bodo v stagnaciji slovenskega gospodarstva (ki jo ekonomska politika še pogloblja) še večale slabitve, kazale izgube in ostajale kreditno zakrčene. Izkušnja kaže, da se v sodobnih tržnih denarnih gospodarstvih posledice finančne krize kot usedlina pokažejo na koncu v bilancah in poslovanju bank (in drugih finančnih institucij).

V strategiji NLB po informacijah v medijih kaže, da so kot način sanacije predvidene odprodaje mreže v tujini (ki naj bi delala izgube) in lastništva Banke Celje (za dokapitalizacijo). Pri razprodaji ima Banka Celje prednost pred mrežo v tujini. Če je že nujno, naj se proda Banka Celje, a tako, da se skupaj z Abanko-Vipo in Gorenjsko banko oblikuje kot trojček v nov močan domači finančni steber, drugi po velikosti bančne vsote pri nas.¹ Novi lastnik, ki to omogoči, je lahko Zavarovalnica Triglav ali podjetje v javni lasti z visokimi dobički ali, prehodno, dokler se ne akumulira dovolj domačega zasebnega kapitala, ki je pripravljen vložiti v novo banko, država neposredno iz proračuna. Prodati odlično Banko Celje in njeno razvito bančno mrežo neposredno tujcem bi bila napaka. Novi »trojček« bi bil podpora gospodarstvu celjske, gorenjske, goriške in tudi ljubljanske regije.

Prodaja mreže NLB v tujini, ki je bila skrbno oblikovana v zadnjem desetletju, bi bila velika napaka. Slovensko gospodarstvo potrebuje finančno mrežo tudi izven EU, v Vzhodni Evropi, na Balkanu. Potrebna je fizična prisotnost, poslovanje zgolj na daljavo ne zadostuje za uspeh in podporo na tujih trgih (»relationship banking«). Največja domača banka in zavarovalnica bi morali v tujini skupaj postaviti finančne centre, na katere bi se vezal slovenski realni

1 Obstajajo tudi alternative, na primer v povezovanju Banke Celje in drugih v bančno skupino okoli NKBM.

sektor, ki posluje s temi državami. Predlog je star že dobro desetletje. To bi bila naravna pot postavitve ekonomske diplomacije, enako delajo druge razvite države. Banke v lasti NLB v tujini poslujejo dobro. Pozitiven primer je, na primer, Montenegro banka v Črni Gori, ki velja v sedanjih kriznih časih za edino solidno veliko banko v tej državi. Če so v nekaterih članicah skupine NLB v tujini slabe poslovne odločitve pripeljale do izgub, je potrebno sankcionirati ljudi, ki so jih sprejeli, ne pa demontirati institucije in njene bančne mreže, ki jo slovensko gospodarstvo nujno potrebuje, če sicer strateško nastopa na teh trgih. V konkurenčnem boju na trgih EU in v svetu bo slovensko gospodarstvo uspešno, če bo imelo prednost črpanja moči na »domačem dvorišču«Vzhodne Evrope in Balkana in še morda kje v Mediteranu.